

Formandens beretninger

- synspunkter på lokalhistorisk arbejde
af Knud Prange

Med jævne mellemrum blusser den lokalhistoriske debat op. Årsagerne kan være forskellige, temaerne kan også variere, men diskussionsdeltagerne cirkler i reglen rundt om de klassiske emner: Hvad er lokalhistorie? - Hvorfor og hvordan bør lokalhistorien dyrkes? Hvilke emner bør man tage op? Hvordan skal lokalhistorien formidles? Hvordan bør forholdet mellem amatører og professionelle, mellem lokalhistorikere og rigshistorikere være? (1)

Et karakteristisk træk ved denne debat er at det først og fremmest er de professionelle der kaster sig ud i den - altså dem der har (lokal)historisk aktivitet som deres profession, enten de nu er ansat ved arkiv, museum, skole, universitet eller andetsteds. Amatørerne deltager i reglen knap så ivrigt i debatterne medmindre man da specielt opfordrer dem eller træder dem grundigt over tæerne. Begge dele kan forekomme. Med amatør forstår jeg de mennesker der har et andet erhverv end historisk aktivitet, men som af en eller anden grund har kastet sig ud i at indsamle, ordne, forske eller formidle historien enten det nu sker i forbindelse med et museum, et arkiv eller på egen hånd. Man kunne have troet at amatøreren havde stor lyst til at begrunde sit syn på lokalhistorien, netop fordi der er tale om en selvvalgt aktivitet. På den anden side har han måske så travlt med netop at indsamle, forske og formidle at han ikke finder det særligt frugtbart eller nødvendigt at begrunde hvorfor han gør som han gør. Lystfiskeren føler næppe noget behov for at argumentere for sin aktivitet - han gør netop hvad han har lyst til. For erhvervsfiskeren er situationen sikkert en anden. Det er den i hvert fald for den professionelle historiker.

I historikeruddannelsen indgår der traditionelt et stærkt element af overvejelser over hvad det er væsentligt at forske i, hvorfor vi forsker og hvordan vi gør det bedst muligt. Denne bagage og trang til at endevende problemerne tager vi også med os når vi arbejder med lokalhistorie. Undertiden er vi måske lidt fortænkte, og vi kan sikkert have en tendens til at blive nærtagende eller måske endda vrede hvis vi føler at der er andre der ikke tager tingene lige så alvorligt som vi selv gør. Vi tillægger nemlig lokalhistorien stor betydning. Den første leder af Norsk Lokalhistorisk Institutt, Rolf Fladby, har sagt, at målet for den der arbejder med en stads eller et sogns samlede historie må være at skildre et samfunds udvikling fra det første møde mellem naboer i et hidtil ubebygget område frem til det komplicerede lokalsamfund af i dag. Det turde unægtelig være en stor arbejdsopgave, og der er da heldigvis også plads til mere beskedne projekter. Man kan kaste sig over mindre omfattende emner eller kortere tidsperioder, men det forhindrer ikke at alle disse delprojekter er med til at belyse det større: byens, sognets eller egnens historie.

Det fælles mål for alle lokalhistorikere er at fremskaffe og viderebringe ny viden og ny indsigt som er betydningsfuld, spændende og/eller interessant. At tilvejebringe en sådan viden på en håndværksmæssig solid måde, det er at forske - mere indviklet er den sag egentlig ikke. Og forskes der godt, så er det ligegyldigt om lokalhistorikeren har sin baggrund i en universitetsuddannelse i historie eller ej. Når den dygtige amatør har spillet så stor en rolle overalt i det lokalhistoriske arbejde, skyldes det ikke mindst en anden ting, som er karakteristisk for lokalhistorien som fagligt område. Lokalhistorie er i udpræget grad en tværfaglig disciplin, det fremgår klart af Rolf Fladbys definition af lokalhistorikerens opgave. Det er ikke svært at se at hvis man virkelig skal følge et samfunds hele udvikling gennem tiderne og skildre befolkningens skæbne, så stilles der store krav til forskeren. Det er ikke nok at man kan færdes hjemmevant på bibliotek, arkiv og museum og at man mestrer den historiske arbejdsmetode; man må også have kendskab til landbrugsforhold, økonomisk historie, kirkehistorie, demografi og mange, mange andre fagområder. Alle menneskeligt relevante forhold skal

studies og kædes sammen til en helhed. Intet menneske kan være specialist på alle disse felter, og selv den bedst uddannede vil bestandig komme til at bevæge sig uden for grænserne af sit fagområde. Her kommer han altså til at dele skæbne med amatører, og det er netop derfor at lokalhistorie i så udpræget grad er blevet et arbejdsområde, hvor amatører kan gøre sig gældende. Her er vi nemlig alle, i større eller mindre udstrækning, amatører.

Man vil kunne opstille andre mål for lokalhistorisk aktivitet, men også der vil der være tale om at der stilles store krav til tværfaglighed. Når kravene er så store er det måske naturligt at spørge: Hvorfor går man egentlig i gang med et arbejde af den karakter? Amatøren kan umiddelbart svare at det er fordi han synes det er morsomt, og det mener de fleste professionelle forhåbentlig også. Men de vil formentlig føje noget til. Jeg vil i hvert fald gerne citere den norske historiker Kåre Lunden der har skrevet, "at dersom noget må tages alvorligt, så må det være spørgsmålet om det samfund vi laver er på vej fra noget værre til noget bedre, og for hvem, hvorledes og hvorfor? Det er ikke let at se at noget andet end en slags historisk granskning og refleksion, om noget, kan give grundlag for svar på den slags spørgsmål. I så fald kan diskussionen om mål og midler i historieforskningen heller ikke være uden betydning." Og jeg vil mene at god lokalhistorisk forskning har fine muligheder for at bidrage til at svare på Kåre Lundens spørgsmål.

Så meget om de professionelle synspunkter, men hvad siger amatører, ikke i debatterne, men i det daglige arbejde? Ikke altid så meget, men det sker dog at man finder nogle bemærkninger på tryk, som det er værd at fæstne sig ved. I et festskrift som - med stor ret - hylder Ernst Verwohlt for hans indsats på en række vidt forskellige områder, vil det være naturligt at se lidt på hans virke gennem 25 år som formand for Historisk Samfund for Roskilde Amt. Det tilkommer ikke mig at give en vurdering af denne indsats som genopliver, ankermand, redaktør og den der har skaffet pengene, men jeg vil gerne se lidt nærmere på Ernst Verwohlts synspunkter på lokalhistorie og lokalhistorisk arbejde sådan som de afspejler sig i nogle af de trykte formandsberetninger i årbogen. (1)

Nu er formandsberetninger sjældent den allermest spændende læsning for udenforstående - navnlig ikke år og dag efter at de har været aflagt. Normalt vil en formand da også holde sig til en gennemgang af årets begivenheder, i reglen udsendelsen af årbogen, en udflugt og en håndfuld foredrag, og det er jo altsammen meget naturligt. Her adskiller Ernst Verwohlts beretninger sig imidlertid ved at rumme nogle betragtninger der rækker ud over dagen og vejen. Tonen er helt overvejende positiv og fortrøstningsfuld, således konstaterer han (i 1983) at selv om historie i skoler og gymnasier er blevet et krisefag med stærke nedskæringer i timetal, så er der uden for skolen en så vældig interesse for historie som vel ingen sinde før. I en anden beretning bliver der udtalt glæde over en støt medlemstilgang til Historisk Samfund og over et fint fremmøde til foreningens arrangementer.

Glæden over det der er gået godt forhindrer imidlertid ikke Verwohl i at stille spørgsmålet: Rider vi bare på en nostalgi-bølge, der før er set i krisetider? Han spørger hvad der er blevet af hvad han med et hædersord kalder "kulturbønderne" i de amtshistoriske samfund, og han funderer på om den historisk interesserede ungdom er forsvundet i de lokale græsrodsbevægelser uden at være med til at forny de gamle amtssamfund. Er disse samfund blevet et historisk relikvium der afholder foredrag og udflugter og udsender et årsskrift hvis forfattere efterhånden mere og mere er fagmænd og mindre og mindre amatører med en historisk ildsjæl?

En anden ting der nok kan give en formand for et amtssamfund grund til overvejelser er den sidste menneskealders udvikling af de lokalhistoriske organisationer. Allerede i 1982 omtaler Verwohl at der er dannet lokalhistoriske arkiver i alle amtets kommuner og at godt halvdelen af disse arkiver er organiseret som lokale foreninger. I nogle amter - siger Verwohl - er der opstået spændinger mellem på den ene side de nye arkiver og deres amtssammenslutning og på den anden side det amtshistoriske samfund, "vel mest fordi samfundene kan have følt deres dominans truet af de nye mere friske kræfter". En sådan frygt har man ikke følt i Roskilde Amt, og - understreges det - arkiverne har heller ikke givet nogen anledning dertil. Verwohl har meget rigtigt understreget at den lokalhistoriske arbejdsmark er stor

nok til alle, og der er så mange opgaver at tage fat på at det er spild af gode kræfter at bruge dem på kompetencestridigheder. "Det må fra Historisk Samfunds side betragtes som en vældig støtte at de lokale arkiver på stedet røgter opgaver der længe har været forsømt og er på pletten når der er brug for dem."

Nu er arkiverne imidlertid ikke det eneste nye der er sket i den lokalhistoriske verden, og Verwohlt har været meget opmærksom på den udvikling der er i gang. Ved Roskilde-samfundets 75-års jubilæum i 1985 bestilte han således en mikroanalyse af samfundets virke gennem årene, og den er trykt i jubilæumsårbogen sammen med Verwohlts egne "Nogle jubilæumsovervejelser". En nærlæsning af ikke mindst disse overvejelser viser at han har fulgt med i den drøftelse af lokalhistoriske problemer som blandt andet har fundet sted i tidsskriftet Fortid og Nutid. Verwohlt ser de gamle amtssamfund som udtryk for en slags historisk folkebevægelse, Mange har ment at det var landsognene og deres bønder, lærere og præster der var helt dominerende i denne bevægelse, men Verwohlt er udmærket klar over at selv om foreningernes oprindelige kerne nok var landsognene, så har hans amtssamfund dog fra starten været præget af en stor medlemskreds navnlig fra Roskilde by og omegn. Og det uanset at foreningens navn fra gammel tid var Historisk Samfund for *Københavns Amt*. Da der er vokset en ny type foreninger op i hovedstadsområdet omegnskommuner drog man derfor i Roskilde den naturlige konsekvens af amtsomlægningen i 1970 at man ændrede navn til Historisk Samfund for Roskilde Amt. Men også i dette amt er der opstået nye foreninger hvor tilflyttere "ønsker at finde en dimension bagud og et perspektiv fremad i det lokalsamfund de nu bor i" - som Verwohlt har formuleret det.

På baggrund af hele denne udvikling har Verwohlt flere gange stillet spørgsmålet: Er der overhovedet i dag behov for et amts-historisk samfund - er vi modne til en pensionisttilværelse, ja står vi ligefrem i vejen for den græsrodsbevægelse eller grønne bølge der trives i de små lokalsamfund? Gang på gang betones det at Historisk Samfund skal løse sine opgaver på en måde der svarer til nutidens krav, og her står den historiske årbog centralt. En god årbog er en af

de væsentligste forudsætninger for samfundets eksistensberettigelse og den er forudsætningen for det offentlige tilskud.

Svaret på spørgsmålet er leveret både udtrykt i ord og ydet i praktisk arbejde. Verwohlt har fra første færd arbejdet stærkt på at forbedre det regionale lokalhistoriske sammenhold, og han har talt varmt for at amtssamfundene skulle være "paraplyorganisationer". Der har ikke mindst været satset på et samarbejde mellem museerne og de lokalhistoriske foreninger. De økonomiske midler er alt for ringe til at man bør konkurrere, det er langt bedre at samle midlerne til fælles aktiviteter. Hvorfor for eksempel ikke samle kræfterne til én stor fælles lokalhistorisk årbog? Dette lykkedes også i 1990 med temabogen Roskilde Amt under besættelsen, og Verwohlt skriver i indledningen at denne årbog var udtryk for et ønske om at skabe en ny profil for det lokalhistoriske arbejde i Roskilde Amt. Bogen blev til i et samarbejde mellem alle lokalhistorisk interesserede parter i amtet, og det var med til at nedbryde mange barrierer. Senere er der fulgt flere temabøger.

Et andet projekt Historisk Samfund er gået ind i er et samarbejde med Roskilde Kunstforening, Roskilde Musikforening og Roskilde Højskoleforening. Der er tale om et kulturelt projekt ved navn "Europæiske byer og den kulturelle dimension". Her skal der samarbejdes med otte venskabsbyer rundt om i Europa sådan at man laver udstillinger, foredrag og udvekslingsrejser mm.

Det måske fornemste samarbejdsprojekt er imidlertid den plan der er ved at blive realiseret i disse år: en helt ny og stor Roskilde bys historie. I dette fornemme værk samvirker fagfolk fra flere institutioner både i og uden for Roskilde og sagens realisering er et smukt eksempel på Verwohlts tanker om et inspirerende samarbejde. Man kan kun give ham ret når han i forordet til bind 1 skriver: "Det at opleve landets og byens historie - at mødes med fortiden, søge at forstå den og acceptere den som led i vor egen tilværelse - er en opgave som ikke er løst én gang for alle, men som hvert slægtled må løse for sig. Ligesom med skibe kan det i lokalhistorien med mellemrum være nødvendigt at få rettet kompas."

Der er ikke tvivl om at Verwohlt har et eksistentielt forhold til historien. På generalforsamlingen 1982 har han udtrykt det på denne

måde: "Vi er nogle der tror på at mødet med fortiden rummer mulighed for personlig oplevelse og menneskelig forståelse og at fordybelse i sin egen eller sin egne historie kan være en støtte i menneskers forsøg på at forme deres tilværelse og dermed deres egen identitet." Derfor mener han at det netop i disse år er vigtigt at historien præsenteres som en af de muligheder der kan give mennesker et meningsfyldt indhold i tilværelsen. Verwohlt ser for sig et generationsskifte der mere bevidst opfatter nutiden og dens problemer som en historisk virkelighed og som i højere grad end tidligere inddrager de sidste hundrede års historie (arbejder-, industri- og kvindehistorie) i årbøgerne.

Med et sådant syn på lokalhistorien og på samarbejdet mellem de lokalhistoriske institutioner og foreninger er der ikke tvivl om at man må besvare Verwohlts spørgsmål om amtssamfundenes eksistensberettigelse med et klart ja. Der er virkelig plads for og behov for de amtshistoriske samfund. Og der er grund til at ønske samfundet i Roskilde til lykke med den formand det har haft i 25 år.

NOTER:

- 1) Der er givet en oversigt over en del af disse debatter og problemer i: Knud
- 2) Prange: *Lokal historie- en håndbog*, 1989, s. 19ff. Se også Erik Helmer Pedersen: *Dansk lokalhistorie i mands minde. En historiografisk skitse, Fortid og Nutid*, 1997:3, s.155-217 og Knud Prange: *Krise eller Blomstring? Lokallhistorie i 90'erne*, Lokalhistorisk Afdelings Småtryk nr. 16, 1992.
- 2) Formandsberetninger trykt i *Historisk årbog fra Roskilde Amt 1982 ff.* Suppleret med "Nogle jubilæumsovervejelser" (Årbogen 1984-85) og "Indledning" (Årbogen 1990).